

Cavahir Maçanova
Azərbaycan Dillər Universiteti

LAYİHƏ METODUNUN TARİXİ VƏ MAHİYYƏTİ

Açar sözlər: *problem, şagird, metod, praktiki*

Key words: *problem, pupil, method, practical*

Ключевые слова: *проблема, ученица, метод, практический*

Hal-hazırda layihə medodu kifayət qədər populyarlıq qazanmışdır. Bu, ilk növbədə, ictimai həyatın bütün sahələrində, o cümlədən təhsil sferasında böhranlı halların olması, kəskin sosial məsələləri məqsədyönlü və operativ həll edə biləmə-məyimizlə bağlıdır. Dünya təcrübəsinin təhlili müxtəlif ölkələrin təhsil sistemlə-rində layihə metodunun geniş tətbiqini bəyan etməyə imkan verir.

Müasir dövrdə ənənəvi metodlar ilə yanaşı yeni metodlardan səmərəli istifadə üçün geniş imkanlar vardır. Xüsusən pedoqoji tədqiqat metodlarının yeni innovativ təlim, tərbiyə sisteminə tətbiqi çox aktual məzmun kəsb edir. Bu cəhətdən aparılan el-mi tətqiqatlarda müxtəlif metodlar qrupundan istifadə imkanlarını və yollarını müəy-yənləşdirmək pedoqoji proses təcrübəsində ən mühüm hədəflərdən biridir. Belə me-todlardan biri də interaktiv təlim-tərbiyə sisteminə aid olan layihə metodudur. Layihə konkret problemin tədqiqi, onun praktiki və ya nəzəri cəhətcə realizə olunmasıdır.

Layihənin komponentləri kimi aşağıdakılar çıxış edir:

- məqsədin formalaşdırılması;
- layihənin həyata keçirilməsi yollarının işlənilməsi və ya seçilməsi;
- layihə üzərində iş;
- nəticələrin qeydə alınması;
- işin nəticələrinin müzakirəsi.

Layihə metodunun məqsədi şagirdlərin özünütəhsil fəallığını inkişaf etdir-məkdir. Təhsil alanlar öz yaradıcı, praktiki fəaliyyəti nəticəsində yeni bilik və ba-carıqlar şəklində sonda əldə ediləcək məhsulu yaradırlar.

Amerikalı alim Con Dyui yüz il bundan əvvəl şəxsi maraq və məqsədlərini nəzərə almaqla təlimin şagirdlərə məqsədəuyğun fəaliyyəti vasitəsilə aparılmasını təklif etmişdir. Şagirdlərin biliyin həqiqətən zəruri olduğunu dərk etməsi üçün o, öz qarşısına onun üçün əhəmiyyətli olan, həyatdan götürülmüş problemi qoymalı və həll etməli, onun həlli üçün müəyyən bilik və bacarıqları, o cümlədən hələ mə-nimsənilməmiş yeni bilik və bacarıqları tətbiq etməli və nəticədə real, nəzərə çar-pacaq nəticələr əldə etməlidir.

Kolumbiya Universitetinin Müəllimlər Kollecinin Pedaqogika professoru Uilyam Hurd Kilpatrik belə yazmışdı:

“Özünə paltar tikən bir qızı göz önünə gətirin, işinə canını verib, həvəslə, sevgi ilə çalışıbsa, öz başına naxış düzəldib və geyim tərzini tapıb, özü tikibsə, bu,

sözün əsl pedaqoji mənasında bir tipik layihə nümunəsidir. Beləliklə, layihə metodunun əsasını məktəblilərin təhsil və idrak fəaliyyətini şagird üçün bu və ya digər praktiki və ya nəzəri cəhətdən əhəmiyyətli bir problemi həll etməklə əldə edilən nəticəyə yönəltmək ideyası dayanırdı. Xarici nəticəni görmək, dərk etmək, praktikada tətbiq etmək olar. Daxili nəticə, fəaliyyət təcrübəsi, bilik və bacarıqları, səriştə və dəyərləri özündə birləşdirən şagird üçün əvəzolunmaz sərvətə çevriləcəkdir. [2, s.248]

Uşağın nöqtəyi-nəzərinə məktəbin ən böyük çatışmazlığı onun məktəbdən kənarda əldə etdiyi təcrübəni məktəbin özündə sərbəst, tam həcmdə istifadə edə bilməməsindən və yaxud əksinə, məktəbdə öyrəndiklərini gündəlik həyatda tətbiq edə bilməməsindən irəli gəlir.

Əyaniliklərlə təşkil edilən heç bir dərs bağdakı bitkilər və təsərrüfatdakı heyvanlarla tanışlığı, onların arasında real həyat şəraitində əldə etdiyi tanışlığı və onları yetişdirməyi uzaqdan belə əvəz edə bilməz. Məktəbdə təkcə çalışma üçün tətbiq edilən hisslərin heç bir məşqi ailənin gündəlik həyatında və ailə həyatında bilavasitə iştirakdan irəli gələn duyğuların həyatının canlılığı və dolğunluğu ilə rəqabətin kölgəsinə belə dözə bilməz. Müvafiq temrinlər vasitəsilə şifahi hafizəni inkişaf etdirmək, məntiqi təfəkkür qabiliyyətini təbiətsünaslıq və riyaziyyat dərslərində müəyyən dərəcədə əldə etmək olar, lakin sonda real şeylərlə məşğul olarkən əldə edilən diqqət və mühakimə qabiliyyətinin yalnız uzaq bir kölgəsidir.

Biz ağac və metal, toxuculuq, tikiş, aspaqlıq üzrə məktəb işlərini ayrı-ayrı müstəqil tədris fənləri kimi deyil, tədris metodları kimi qəbul etməliyik

1910-cu illərdə Missuri ştatında kənd məktəbində uzunmüddətli eksperimentin təşkilatçısı olan amerikalı professor Kollinqs dünyada təhsil layihələrinin ilk təsnifatını təklif etdi. O, dörd qrup təlim layihəsini müəyyənləşdirdi:

“Oyun layihələri” – bilavasitə məqsədi qrup fəaliyyətlərində, məsələn, müxtəlif oyunlar, xalq oyunları, dram əsərlərinin qoyuluşunda, bütün növ əyləncələr və s. iştirak etməkdən ibarət olan uşaq məşğələlərinə aid layihələndirmələr;

Ətraf təbiət və ictimai həyatla bağlı problemlərin məqsədəuyğun öyrənilməsini əhatə edən “Ekskursiya layihələri”;

Şifahi, yazılı, vokal (mahnı), bədii (şəkil), musiqili (fortepianoda ifa etmək) və s. kimi ən müxtəlif formada hekayələrdən həzz almağı qarşısına məqsəd qoyan nəqli proyektləri;

Konkret, faydalı məhsulun yaradılmasına yönəlmiş “Konstruktiv layihələr” yəni dovşan tələsinin hazırlanması, məktəbdə nahar üçün kakao hazırlanması, məktəb teatrı üçün səhnənin tikilməsi və s.

Kollinqsin rəhbərliyi altında sırf layihə metodu ilə işləyən eksperimental məktəbdə təhsilin birinci ili ərzində 58 “ekskursiya layihəsi”, 54 “oyun layihəsi”, 92 “konstruktiv layihə”, 396 “Hekayə layihəsi” düşünülmüş, hazırlanmış və uşaqların özləri işləyib sona çatdırmışlar.”

1905-ci ildə rus pedaqoqu S.T. Şatski tədrisdə layihə metodundan istifadə etməyə çalışdı. Daha sonralar, 1920-ci illərdə sovet ümumtəhsil məktəbində şagirdlərin tədrisinin əsas istiqaməti kimi layihə metodu geniş tətbiq olunsada, 1931-ci ilə qədər bu üsuldan istifadə etməklə şagirdlərin ümumtəhsil fənləri üzrə biliklərini artırmaq mümkün olmadığı qənaətinə gəldi. Sovet ümumtəhsil mək-

təbi isə tamamilə əənənəvi təhsilə keçdi. Xarici pedaqogikada layihə metodu daha da inkişaf etdirildi, ona praktikada uğurla sınaqdan keçirilmiş təhsilin bütün mütəbəqqi elementləri daxil edildi [3, s.21].

Sərbəst tərbiyə ideyasından irəli gələn layihə metodu indi təhsil sisteminin strukturuna daxil edilmişdir. Lakin ideyanın mahiyyəti dəyişməz olaraq qalır, uşaqların müstəqil fəaliyyətlərini təşkil etməklə, onların qarşısına məqsəd və problemlər qoymaqla onların öyrənməyə marağını stimullaşdırmaq, onların həlli yeni bilik və bacarıqların yaranmasına gətirib çıxarır.

Xarici pedaqogikada layihə metodu şagirdlərin birgə fəaliyyətində konkret problemlərin həlli üçün nəzəri biliklərin rəasional birləşməsi və onların praktiki tətbiqi hesabına geniş yayılmış və inkişaf etmişdir. Bir çox təhsil sistemini cəlb edən layihə metodunun müasir anlayışının əsas tezisi şagirdlərin aldıkları biliyə nə üçün ehtiyac duyduqlarını, ondan həyatlarında harada və necə istifadə edəcəklərini başa düşmələridir. Layihə metodunun əsası şagirdlərin idrak bacarıqlarının inkişafı, onlara öyrədilməsi və biliklərini qurmaq bacarığıdır.

Son illərdə yerli təhsildə təlimin təşkilinin bu formasına maraq artmışdır ki, bu da uşaqlara öz fəaliyyətləri ilə bilik əldə etmək bacarığını öyrətməyə imkan verir. Layihə metodu şagirdlərin müstəqil fəaliyyətinə yönəldilmişdir, müəllimin rolu daimi məsləhət köməyidir.

Layihə “müəllim tərəfindən xüsusi olaraq təşkil edilən və uşaqlar tərəfindən müstəqil şəkildə həyata keçirilən, dizayn prosesində hazırlanmış əmək obyektindən ibarət məhsulun yaradılması və onun şifahi və ya təqdimat çərçivəsində təqdim edilməsi ilə nəticələnən hərəkətlər məcmusudur, yazılı təqdimatdır”.

Layihə metodu, şagirdin öz problemlərini ortaya qoyduğu və həll etdiyi təhsil vəziyyətlərini yaratmağa imkan verən texnika və üsulların məcmusudur və şagirdinin müstəqil fəaliyyətini müşayiət edən bir texnologiyadır.

Layihə metodu şagirdlərin əsas səriştələrini formalaşdırmağa imkan verən əsas pedaqoji texnologiyadır.

Layihə metodu mövzu məzmununa görə universaldır və effektivdir, çünki interaktivlik tələbələrin praktik layihə fəaliyyətini stimullaşdırır, bütün səlahiyyətlər dəstini formalaşdırmağa imkan verir. Bu lahiyələndirmə həm də bir mənalı olaraq, şagirdlərin əsas səriştələrinin formalaşması üçün “təbii mühitin”, yəni real olanlara mümkün qədər yaxın fəaliyyət şəraiti yaradılması üçün ən az resurs tələb edən üsula da rəvac verir.

Layihə metodundan istifadə təkcə səriştələrin formalaşması üçün təbii mühit yaratmağa deyil, həm də aşağıdakıları təmin etməyə şərait yaradır

Bunlara aiddir:

1. yeni fəaliyyət üsullarının kompleks əsasda mənimsənilməsi;
2. məqsədə çatmaq üçün resursların birgə təşkili təcrübəsinin yaranması;
3. təhsilin məktəbdən kənara çıxarılması (ümumi və əlavə təhsilin şəbəkəvari təşkili, “qeyri-təhsil” resurslarının təhsil potensialından istifadə); yüklənmədən azad olunma şagirdin tədris gününün təşkili və s. bu kimi paradıqımləri də reallaşdırmağa və mənimsəməyə imkan yaradır.

Beləliklə pedaqoji prosesdə şagirdlərin müstəqil şəkildə yeni biliklər əldə etmək, lazımı məlumatlar toplamaq, fərziyəllər irəli sürmək, nəticə çıxarmaq və ba-

carıqlarını formalaşdıran metodik üsullardan istifadə aktuallaşır. Layihə metodu tələbələrin idrak bacarıqlarının inkişafına, öz biliklərini müstəqil şəkildə qurmaq bacarığına, informasiya məkanında naviqasiya qabiliyyətinə, tənqidi və yaradıcı təfəkkürün inkişafına əsaslanır.

Ədəbiyyat:

1. Əmrulla Paşayev, Fərrux Rüstəmov, Pedaqogika Bakı "Elm və təhsil" 2010 -464.
2. Введение метода проектов в образовательный проект/ Методическое пособие, Самара, 2003. 248стр.
3. Гордеев К.С., Жидков А.А., Пасечник А.С., Кокарева М.Е., Егорова М.и. метод проектов как способ формирования компетентности будущего педагога профессионального обучения // Международный студенческий научный вестник. 2018. № 2.
4. Ахомова Н.Ю. Развитие методики использования «учебных проектов» при обучении информатике в общеобразовательной школе: Дис. канд. пед. наук: 13.00.02. /Н.Ю. Пахомова. М., 1997. 93с.
5. Полат Е.С. Метод проектов в современной школе/ Е.С. Полат // Методология учебного проекта. М.: МИПКРО, 2000. с. 4.
6. Уваров А.Ю. «Учебные телекоммуникационные проекты»/ А. Ю. Уваров; Барнаул, гос. пед. ун-т и др. Барнаул: Изд-во БГПУ, Б. г. (1996). 136 с.

Summary

THE ESSENCE OF PROJECT AND IT'S HISTORY

Nowadays there are wide opportunities for the effective use of new methods along with traditional ones. The thesis deals with the essence of project based learning history and how it is beneficial in education process. This method helps pupils to improve their intellectual skills. Also this method interests and provokes serious thinking as the students acquire and apply new knowledge in a problem-solving context. In particular, the application of pedagogical research methods to a new innovative system of education and training is very relevant. The determination of opportunities and the way of using a group of different methods in the scientific research conducted in connection is the most important goals in the experience of the pedagogical process. One of such methods is the project method based on learning, which refers to the interactive educational system. The project method is the study of a specific problem, its practical or theoretical realization.

Резюме

СУЩНОСТЬ И ИСТОРИЯ МЕТОДА ПРОЕКТОВ

В современное время существуют широкие возможности для эффективного использования новых методов наряду с традиционными. В статье рассматривается вопрос о сущности и об истории становления метода проектного обучения и насколько это полезно в образовательном процессе. Этот метод помогает учащимся улучшить свои интеллектуальные навыки. А также этот метод вызывает интерес и побуждает к серьезным размышлениям, поскольку учащиеся приобретают и применяют новые знания в контексте решения проблем. В частности весьма актуальным является применение педагогических методов исследования к новой инновационной системе обучения и воспитания. Определение возможностей и способ ис-

пользования группы различных методов в научном исследовании, проводимом в связи с этим, является одной из важнейших целей в опыте педагогического процесса. Одним из таких методов является метод проектов, относящийся к интерактивной образовательной системе. Проект – это изучение конкретной проблемы, ее практическая или теоретическая реализация. Целью метода проектов является развитие самообразовательной активности студентов.

Rəyçi: dos. V.P.Başırov